

ДРАГАН ПЕТРОВИЋ*
Институт за међународну политику и
привреду
Београд

УДК 316.48:314.15(497)

Прегледни рад
Примљен: 01.07.2018
Одобен: 20.07.2018
Страна: 107-120

БАЛКАН И МИГРАНТСКА КРИЗА – ПРОДУБЉИВАЊЕ РИЗИКА ОД ПОРАСТА КОНФЛИКТА

Сажетак: У раду се анализира савремена геополитичка ситуација на Балкану у периоду када се свет налази у процесу преласка светског поретка ка мултиполаризму. У том правцу и на Балкану су уочени елементи тог процеса. Уз евидентну доминацију САД и атлантистичких центара моћи, као и Европске уније, расте утицај пре свега Русије и Кине, док се Турска све више профилише као засебна регионална сила. Притисак муслиманских миграната са Блиског и Средњег истока, и Северне и Подсахарске Африке, посебно његова Балканска рута се географски одвија преко Турске. Турска, као регионална сила са посебним претензијама према Балкану, има највише интереса од ширења исламског утицаја на овим просторима. Отуда би било врло опасно увлачити додатно Турску у балканске односе, јер у исто време има геополитичке мотиве и интересе који су често супротни са интересима балканских земаља хришћанског идентитета, што се односи посебно на српски фактор. Српски фактор је додатно угрожен потенцијалним приливом муслиманских миграната јер се граничи и има спорне тачке и чак конфликтне односе са суседима муслиманима (Албанци, Бошњаци). У том правцу је пожељан за српске интересе даљи уплив утицаја пре свега Русије и Кине, као и оних европских земаља које имају са Србима традиционалне и потенцијално добре односе, попут Француске, Италије, Шпаније и др. Нарочито је значајно постићи консензус стратешких интереса, укључујући и мигрантски проблем, са суседним пријатељским и сродним земљама, попут Грчке, Македоније, Румуније, Црне Горе, Републике Српске (БиХ), Бугарске, затим Мађарске и др.

Кључне речи: религијски и професионални идентитети на Балкану; мигрантски притисак; Турска и Балкан; српски интерес; велике силе и Балкан; ка мултиполаризму светског поретка

Мигрантска криза поткопава на вишеструк начин темеље јединства ЕУ, али дугорочно угрожава хармонију и поредак у читавој Европи. Са друге стране мигрантски притисак утиче на идентитетски карактер становништва европских простора. Толеранција и отвореност ка мултикултуралности становниш-

* drdraganpetrovic83@gmail.com, 0612288553

тва Старог континента је на овај начин угрожена. То се посебно односи на популацију земаља Југоисточне и Источне Европе, који су се непосредно нашли на рути мигрантског таласа која води копненом рутом преко Балкана. Последнице транзиције које су далеко од очекиваних, раслојавање и пауперизација широких слојева, негативни демографски показатељи у највећем су условили нерасположење јавног мњења према масовном приливу избеглица са Азијских и Афричких простора, махом муслиманске вероисповести и преваге мушког дела популације. Идентитетски елемент је такође одиграо важну улогу, јер се у претходним случајевима (Југословенска криза деведесетих, Украјинска криза од 2014 и др.) када су милионске масе избеглица из Источне и Југоисточне Европе заплуснуле остале земље Европе, тада показала далеко већа спремност за њихов пријем, и чак привремено или трајно за многе од њих укључивање у своја друштва. Отуда су уздржане и некад и ригидне реакције влада ових земаља према таласу миграција који је захватио овај део Европе последњих година, донекле и разумљиви са аспекта њиховог јавног мњења.

Талас миграција са Блиског истока, Северне и Субсахарске Африке притиска Европу последњих неколико година. Најфреквентнији је правац Балканске руте, који је претежно копнени, и медитерански правац који је поморски. Медитерански правац највише притиска Италију, одакле се одвија највећи део миграција, док је Грчка земља која припада балканској рути, али у исто време има и поморски, медитерански правац продора ваневропских миграција. Балканска рута обухвата копнени правац од Турске, преко Грчке и Бугарске ка северу и западу, укључујући Македонију, Србију, Хрватску у главном правцу. Помоћни путеви обухватају и остале европске земље, с тиме да је најчешћи циљ миграната Западна и северна Европа, односно богате чланице ЕУ. Поред тога као мање фреквентан правац балканске руте може послужити и поморски транспорт, али изузев Грчке, он је слабо заступљен. Циљ највећег броја миграната су богате земље ЕУ, нарочито Немачка, Француска, Бенелукс, Скандинавске земље, па и Италија. Затварањем граница и договором из фебруара 2016.г. између ЕУ и Турске, смањено се број миграната у земљама ЕУ, а готово на Западнобалканској рути, међутим повећао на морским миграционим рутама, односно Централномедитеранској и Западномедитеранској рути. Овим споразумом, који је ступио на снагу 20. марта 2016, ЕУ се обавезала да прихвати 72.000 сиријских избеглица из Турске, али уз услов да Турска прими нелегалне мигранте који су из Турске стигли у ЕУ. У погледу смањења броја избеглица које из Турске пристижу у ЕУ, пре свега балканском рутом, споразум је остварио циљ. Међутим, други део, враћање миграната у Турску, представљен је симболичним бројкама, тек нешто више од две хиљаде до почетка 2018. године. (Nielsen, Nikolaj. 2018. Few migrants returned to Turkey under 2016 deal, *EUObserver*, Brussels, February 12, 2018, <https://euobserver.com/migration/140944> (приступљено: 21 маја 2018))

Из овога видимо последњих пар година смањење удара на Балканску руту преко Турске, али да је јужна и југоисточна Европа поморском рутом највише на удару претежно преко Северне Африке, али и са Леванта и то пре свега Италија, а у мањој мери Грчка и друге европске медитеранске земље.

Опасност од мигрантског притиска на Европу је само привремено умањена, али она остаје као стална претња, због бројних и периодичних криза на просторима северне и субсахарске Африке, Блиског и Средњег истока, сиромаштва у наведеним областима, као и демографске експлозије, и са друге стране стагнирања демографских показатеља европских земаља, или чак упадног опадања када се ради о Југоисточној и Источној Европи (углавном земље «у транзицији»). Мигрантска криза ће нарочито утицати на јединство ЕУ, што је већ претходних година дошло до изражаја. (Драган Петровић, Рајко Буквић, “Мигрантски проблем 2014-2017 у Европи: Медитеранска и Балканска рута“, 2017, стр. 81-94;)

Оно што је веома важно за мигрантску кризу је да она са собом носи различито виђење овог проблема у самој Европи. Највећи део становништва, без обзира на медије и јавно мњење, се негативно одређује према мигрантском притиску, јер у њему види вишеструку опасност за европски и хришћански идентитет, демографску структуру Старог континента и посебно њихових земаља, потом смањење цене радне снаге, безбедност и др. Један део, пре свега елите, види друкчије мигрантски притисак: део крупног капитала као могућност нове јефтине радне снаге, док извесни глобалистички кругови у томе виде додатан ударац хришћанском и традиционалом идентитету Европе и појединих земаља које су посебно изложене мигрантском притиску. (Љубиша Деспотовић, Небојша Кузмановић, «Идејни аспекти духовне кризе хришћанства, религијски контекст мигрантске кризе и идентитетске последице по европске нације», Култура полиса, посебно издање: Култура безбедности, мигрантске кризе, стање, перспективе, ризици, бр. 2, 2017, стр. 57-66,). Могуће је такође да неки центри моћи ван званичних влада у свету дају логистику мигрантском таласу ка Европи у 2015. години, попут крупног капитала и истакнутих нво, мондијалног усмерења¹, па је тако мађарски премијер Орбан споменуо Џорџа Сороса. („Last week, MrOrban accused Mr Soros – who was born in Hungary – of deliberately encouraging the migrant crisis..“ у <http://www.breitbart.com/london/2015/11/02/soros-admits-involvement-in-migrant-crisis-national-borders-are-the-obstacle/>)

Балканска рутамигрантског притиска 2014-2018. и положај Србије

Балкан се данас економски и социјално налази на зачељу европске привреде те заостаје за стандардима европских друштава и након четврт века од почетка тзв. транзиције. То се може видети по кључним параметрима економије, како у бруто показатељима, тако и по глави становника. Балкан је растрзан, пре свега, последицама неуспелог неолибералног концепта који му је на различите начине наметан последњих четврт века. То је узроковало успорен привредни раст, велику задуженост балканских земаља, изразито раслојавање ста-

¹ О овоме више у

<https://hrvatskamigranti2015.wordpress.com/2016/04/13/george-soros-warns-europe-absorb-500k-refugees-costing-34bn-or-risk-existential-threat/>

новништва и кризу средњег слоја, као и демографско назадовање (негативан природни прираштај и одлив-емиграција). У економско-социјалној равни након краха неолиберализма, није успостављен нови опште прихваћени модел. За сада већина земаља у свету примењује модификоване неокејнзијанске моделе, или хибридне моделе који укључују и неке од елемената неомонетаризма и неолиберализма у целини. Након краха неолиберализма, већина великих држава света, примењује појачани интервенционизам у привреди, помоћ великим привредним предузећима и гигантима са социјалним програмом за становништво. Неолиберализам је у периоду транзиције у бившим социјалистичким земљама, укључујући и оне које припадају Балкану, довео до брзе и често сумњиво спроведене приватизације - распродаје предузећа које су генерације стварале и природних ресурса, те до пауперизације и екстремних социјалних и слојних разлика у кратком року, до одлива капитала и повећања задужености према западним земљама, као и до демографског краха представљеном негативним природним прираштајем и миграторним одливом становништва ка развијеним западним земљама, (нарочито оног радно и образовног виталног). Што је веома важно разлике између западноевропских развијених земаља и оних у транзицији у источној и југоисточној Европи (Балкану), укључујући и оне које нису у ЕУ, не само што се не смањују, већ се и повећавају.

(<https://www.monstat.org/userfiles/file/paritet%20kupovne%20moci/2016/BDP%20i%20SIP%20po%20stanovniku%20prema%20SKM%20za%202016%20%20godinu%20final.pdf>)

Поред тога, на Балкану је евидентно геополитичко преплитање интереса, и то из неколико центара моћи: ЕУ (где су у средишту Немачка, Француска пре свега), атлантистички утицај (САД, Велика Британија и друге англосаксонске силе, под чијим је НАТО претежним утицајем, а њима блиски бројни глобалистички кругови), утицај Русије (проширен Евроазијском унијом пре свега, ОДКБ и др.), исламски утицај (који је изнутра разнородан и често сукобљен, али ка споља агресиван и активан), док се у последње време повећава утицај Кине, превасходно економски (Нови пут свиле). Ако се посматра мигрантски притисак, јасно је да је он уперен, пре свега, против Европљана, а одговара ширењу утицаја исламског фактора у Европи, док атлантистички фактор (САД, Британија, али и глобалистичке снаге попут Сороша и др.), не само да није овим миграцијама ни на који начин угрожен, већ може усмеравати ка својим интересима мигрантски проблем. Кина није у епицентру догађаја, она нема непосредне интересе, мада се временом може одредити према овим феноменима. Слично је с Русијом, па наизглед и са САД. Велику Британију такође може погодити мигрантски притисак, будући да она већ има бројну мигрантску заједницу, створану током више генерација. Мигрантски феномен би се, по неким ауторима, попут М. Степића, могао подвести под утицај исламског света у целини², мада би уз сву солидарност савременог муслиманског

² М. Степић је разрадио геополитички сплет утицаја различитих центара моћи везано за мигрантску кризу. Ми смо унели ту модификацију у нашем истраживању да се по примеру европског утицаја (ЕУ, пре свега) не могу посматрати увек као целине већ се ту уноси и слојни момент, различитих, а некад и супротстављених интереса дела корпоративне елите и крупног капитала у односу на широке слојеве становништва земаља ЕУ. (Степић 2016)

света, било тешко закључити како је он повезан и солидаран по овом питању. Балканским земљама у том правцу највише одговара сарадња са оним геополитичким центрима моћи који сами немају интереса у развијању мигрантског притиска.

Балканску руту чине два важна правца. Први је из Турске, преко Грчке и Бугарске ка северу и западу, укључујући Македонију, Србију, Хрватску, и затим Мађарску, у главном правцу. Последњих година формирају се и алтернативне споредне руте преко Албаније и Црне Горе према западу, преко Херцеговине (Републике Српске), и централне Босне ка Хрватској³. Помоћни путеви обухватају и остале европске земље, с тим да је најчешћи циљ миграната запад и север Европе, односно богате чланице ЕУ.

Други правац поморским путем долази до грчких острва и обале и одатле води ка Македонији, Бугарској и у мањој мери ка Италији или неком другом поморском правцу ка срцу Европе, а коначно одредиште је Немачка, Француска, Скандинавија и Бенелукс, евентуално Италија, и у много мањој мери друге земље ЕУ. Овај правац је мање фреквентан. Табела 1. показује величину мигрантског притиска изражену бројем откривених илегалних прелазака граница ка ЕУ на тзв. западно-балканској рути.

Table 1. *The Western Balkan Route According to Frontex Data*

	2015		2016
Detections of illegal border-crossing	764,038		130,261
Top-ranking nationalities			
Not specified	556,258	Not specified	102,430
Syria	90,065	Afghanistan	10,620
Afghanistan	53,237	Pakistan	5,583
Other	64,478	Other	11,628

Sources: *FrontexRisk Analysis for 2016 and 2017*.

Прилив миграната у 2015. показује да медитеранска рута, где је посебно важна Италија, губи првенство: у тој години најфреквентнија је рута илегалних миграната преко Турске, Грчке и Балкана. Афрички мигранти (углавном из северне Африке, Нигерије, Еритреје и Сомалије) најчешће и даље долазе преко медитеранске руте, дакле у Италију и земље ЕУ западног дела Медитерана (Француска, Шпанија и др.), док су далеко бројнији илегални мигранти који долазе преко Турске балканском рутом и то из Сирије (око половине свих илегалних миграната) и Авганистана (више од 20%).

Најфреквентније миграције ка Европи протеклих година, с максимумом у 2015, долазе из Сирије због рата који се води у њој, а у мањој мери и других земаља регије (Ирака, Авганистана и др.) преко Турске, и затим копненим путем (и поморским у мањој мери) преко Грчке и Бугарске, даље балканском рутом ка Немачкој и другим земљама ЕУ. Седам година од почетка сиријског грађанског рата, број интерно расељених лица у самој Сирији је преко девет милиона, а још око пет милиона је напустило земљу. Управо одатле се и регрутује веома значајан део избеглица које су током 2015. и у нешто мањој мери

³ Овај алтернативни правац балканске руте представио је генерал Митар Ковач (Ковач 2017).

почетком 2016. представљале велики избеглички талас ка Европи. Попустљива политика врха ЕУ, пре свега Немачке по питању миграната све више долази под знак питања. Веома важан преокрет је министар унутрашњих послова Немачке Зехофер који као коалициони партнер у име баварске ЦСУ инсистира на ригорозној контроли и блокади мигрантског притиска. Зехофер инсистира да се сви мигранти без папира чак могу депортовати, потом блокирати границе Немачке према суседима, чланицама ЕУ. То би додатно могао да буде проблем за Балкан, посебно за Србију да као нечланица и са кооперативним руководством, прими већи број миграната.

(https://www.washingtonpost.com/world/europe/merkels-government-faces-internal-rebellion-over-immigration-in-germany/2018/06/18/69efe4e6-70bc-11e8-b4d8-eaf78d4c544c_story.html?noredirect=on&utm_term=.cf3635b7ef60)

Када су у питању балканске земље, ту је, дакле, заустављена динамика масовног миграторног таласа из 2015. копненим путем из Турске. У Бугарској је одређивање прецизног броја миграната с Блиског и Средњег истока који су 2015. и 2016. ушли у земљу тешко утврдити. Седам хиљада људи је приведено током 2015. године због покушаја илегалног уласка у земљу, око десет хиљада је добило статус привременог боравка, а у фази одлучивања је њих десетак хиљада. У Бугарској мигранти добијају личне карте, могу да се школују, али немају статус држављана.⁴ Грчка се налази у специфичном положају, јер представља важну земљу продора медитеранском рутом, и у исто време балканском рутом. Тако је на основу званичних података преко грчке територије од 1 јануара 2015 до почетка септембра 2017, прешло нелегално преко милион миграната. Од тог броја током 2015 када је била у читавој Европи доминантна балканска рута преко 800 000. Током 2016, календарске близу 180 000, а током 2017, свега око 25 000, и то већи део морском рутом (migration.iom.int/europe). Румунија је показала извесну кооперативност са ЕУ око примања квоте миграната 2015. године, за разлику од већине других земаља Источне Европе које су чланице Уније. Међутим, чак и у том случају Букурешт је одбио да прихвати понуђену квоту од 1700-1800 миграната, већ је прихватио нешто преко 1000. Поред тога у Букурешту су спремни за реализацију подизања одбрамбених мера за границе ЕУ према окружењу када су у питању мигрантски и други сличан притисак, што би конкретно значило да се успостави ригорозна контрола граница управо према Србији, Молдавији и Украјини, које нису чланице Уније. Следеће 2016, Румунија је дала азил и прихватила на свом тлу још око 1900 азиланата, па је европска комисија средином 2017. проценила да се на њеном тлу налази око 3000 азиланата. (Dan Florin Grecu, „Crisis of migration, a Romanian perspective <http://cirsa.pl/?p=395&lang=en>) Румунија поред балканске руте мигрантског притиска која долази до ње преко Бугарске и Србије пре свега, има и мање фреквентну, али евидентан канал и преко своје црноморске обале, где се на различите начине, углавном са обала Турске доводе мигранти. (<https://www.pri.org/stories/2017-09-26/romania-faces-new-rush-migrant-boats-smugglers-test-new-routes-europe>)

⁴ Видети: (BulgariaandtheMigrantCrisisinNumbers 2017).

У Србији је по подацима (ИОМ 2017) стационирано на дан 31.децембра 2017. 4.200 миграната (процењује се око 7.000), слично је и у другим балканским земљама, изузев Грчке где је тај број далеко већи (54.225, у сабирним центрима процењује се да их је више)⁵. Међутим, кроз балканске земље је протеклих година прошло и до пар милиона миграната. Може се десити, у случају затварања граница ЕУ или њиховог депортовања, да се део њих нађе у Србији и другим земљама Балкана на неодређено време (неки и трајно?). То би за балканске земље и Србију, с обзиром на економско-социјалне и укупне геополитичке околности, могло да представља опасност и безбедности и шири ризик. Енормно повећавање таласа избеглица последњих година (од 2014) имало је за основу пре свега сиријску кризу, нешто пре тога „арапско пролеће”, уз постојећа ратна и конфликтна жаришта у Ираку, Авганистану, Либији, рогу Африке, Нигерији... Екстремна поскупљења хране у овим регијама, пораст сиромаштва, демографски раст, климатске промене, масовне болести, религијски и етнички сукоби, али и привлачност благостања у ЕУ и Европи као целини, фактори су средњег и дужег трајања који поспешују сеобу народа ка Старом континенту.

Званични подаци о тражиоцима азила у Србији од 2008. до фебруара 2018, показују изузетне флукуације, с максимумом у 2015. (табела 2). Током 2008. било је 77, године 2009. 275, а у 2010. 522 тражилаца азила. У 2011. и 2012. тај број се повећао на 3.132, односно 2.725, а у 2013. на 5.056. Изузетан пораст бележи се у 2014, на 16.490, дакле више него троструко. Највећи мигрантски талас је био 2015, када је азил затражило 577.995 особа. Након тога долази до драстичног смањивања, од почетка 2016, па је у тој години укупан број тражилаца азила износио близу 12.821, а у 2017. око 6.199. Најзад, у прва два месеца 2018. било је 1.021 захтев (Azil, 2018). Укупно је, дакле, у посматраном периоду регистровано 626,321 захтева за азил. У ударној 2015. години највећи број тражилаца азила потицао је из Сирије (301.533), затим из Авганистана (160.831), из Ирака (76.003), из Ирана (11.578) и Пакистана (9.090), док их је из осталих земаља било далеко мање.

На врхунцу избегличке кризе у Србији, у другој половини 2015, највећа фреквенција избеглица била је код Прешева, на југу, и на граничним прелазима према Мађарској и Хрватској, ка ЕУ. Број избеглица које су у Србију улазиле из Бугарске, пре свега из Димитровграда, потом Зајечара и Неготина, био је много мањи, што води до закључка да су мигранти из Бугарске радије настављали пут ка ЕУ преко Румуније. На тај начин мигранти су остајали у ЕУ, рачунајући на лакшу пропусност граница, него да улазе у Србију. Али, како мигранти улазе на простор Европе и Балкана Балканском копненом рутом искључиво преко територије Бугарске и Грчке (и поморским путем преко грчке обале) интересантно је зашто значајан део њих напуштају територију чланица ЕУ и улазе у Македонију, па у Србију, имајући у виду малу пропусност грани-

⁵ У Грчкој је највећи број сабирних центара за мигранте на острвима у Егејском мору и у приобаљу средње Грчке, али дисперзовано и у другим деловима земље. Сваке године Грчка тражи да остале чланице ЕУ приме део приспелих миграната преко квоте, што се такође делом извршава и за Италију.

ца Србије с Мађарском и Хрватском. Важан разлог би могао бити ригорозно чување бугарске границе и депортовање миграната из Бугарске. Следеће ако им власти у Србији омогућавају пријем и давање статуса азиланта и било каква документа, то би после могло значити не само њихову институционалну покривеност (прихваћеност) већ и могућност да након потенцијалног протеривања из богатих земаља ЕУ, могу се задржати привремено (или трајно) у Србији и на Балкану. Дакле највећи део миграната је у Србију улазио из Македоније. Последњих година се активира рута пребацивања миграната и преко Албаније, па преко Косова, Црне Горе ка западним областима Балкана и средњој Европи, али је то мало фреквентна рута.

Table 2. *Asylum seekers in Serbia from 2008 until February 2018*

Year	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	All
Jan		4	27	97	199	157	943	2,425	475	584	427	
Feb		4	18	140	64	193	596	2,537	712	502	594	
Mar		21	36	205	115	381	516	3,761	699	707	710	
Apr		19	36	251	108	490	651	4,425	598	552	642	
May		35	37	283	227	370	761	9,034	861	577		
Jun		26	35	397	261	272	790	15,209	1,206	329		
Jul		35	17	342	238	369	1,170	29,037	1,532	297		
Aug		21	38	419	242	335	1,547	37,463	1,920	282		
Sep		26	57	375	352	627	1,524	51,048	951	589		
Okt		22	68	219	358	651	2,353	180,307	1,247	734		
Nov		17	92	240	334	607	2,201	149,923	1,503	549		
Dec		45	61	164	225	614	3,438	92,826	1,117	497		
All	77	275	522	3,132	2,723	5,066	16,490	577,995	12,821	6,199	2373	627,663

Source: <http://www.unhcr.rs/dokumenti/statistike/azil.html>

Уколико се посматра структура миграната по полу, доминира у огромној већини мушка популација. По пореклу, највећи део су избеглице из Сирије, потом Авганистана и других земаља Блиског и Средњег истока, те Северне и Субсахарске Африке. (<http://www.unhcr.rs/dokumenti/statistike/azil.html>)

Пријем и положај миграната у Србији био је регулисан Законом о азилу из 2007. којим се Србија обавезала да ће преузети бригу око тражилаца азила. Пре почетка мигрантске кризе 2015. постојало је пет сталних центара за азил укупног капацитета 810 кревета (Крњача, Боговађа, Бања Ковиљача, Сјеница, Тутин). Капацитети у овим центрима су додатно повећани на више од 1.800 кревета, као одговор на појачан прилив миграната. У 2015, 2016. и 2017. отворено је и 15 прихватних центара (од којих један, у Шиду, није у функцији). Капацитет у сталним и прихватним центрима је 6.000 кревета.

Почетком априла 2018. ступили су на снагу нови прописи: Закон о азилу и привременој заштити, Закон о странцима и Закон о граничној контроли. (Службени гласник РС, бр. 24/2018.) Тим законским решењима додатно су правно регулисана и разрађена питања везана за положај миграната и азиланата у Србији. Део миграната који остају у Србији добија документа државе Србије (личне карте), а млађи мигранти добијају право и на школовање у Србији, што се у пракси и остварује.

Када се анализира број миграната са наведених ваневропских подручја у задње две године, онда се може закључити да бројке које опадају на Албанију, Црну Гору, Босну и Херцеговину (рачунајући и Републику Српску), па и Македонију су знатно мање, посматрано и укупно у односу на саму Србију (чак и када се засебно посматрају подаци за тзв. Косово). (Regional statistics on asylum seekers / 2017, and 2018. <http://www.unhcr.rs/dokumenti/statistike/azil.html>). Тако је Црна Гора у читавој 2017 имала свега око 850, а за прва четири месеца 2018, преко 500 миграната са статусом азиланата. Са друге стране преко 90 % ових азиланата је остало у Црној Гори, сви остали су отишли даље на запад. (<https://www.cdm.me/drustvo/sve-vise-azilanata-u-crnoj-gori-ostalo-njih-25/>)

Уочљиво је током прве половине 2018 да се на Балкану додатно смањује притисак на главну руту, која иде преко Србије даље ка северу и северозападу, и да се нешто појачава далеко мање фреквентна рута, преко Албаније и тзв. Косова, Црне Горе, и потом Босне и Херцеговине (Републике Српске) ка Хрватској. Она делимично захвата и југозападну Србију, пре свега Рашку област, па се може говорити о руги која углавном иде преко муслиманског дела популације у овом делу Балкана. Ова рута је и даље знатно мање фреквентна од руте преко Србије ка Мађарској и Хрватској. Мађарска има изузетно рестриктивне мере и филтере за додељивање статуса избеглица. Тако је тај статус у годинама 2015, 2016 и 2017 добијало свега по 400-500 миграната на годишњем нивоу. Наравно ту нису урачуната лица са илегалним боравком у Мађарској. Мађарска је током 2017 изградила и другу паралелну ограду на својим јужним границама за мигранте, што изазива негодовање цивилног сектора, али је Орбан и званична Будимпешта истрајна у својој политици према мигрантском питању, супротстављајући се претходних година и ставовима ЕУ. (<http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/3/region/2650812/da-li-ce-dodatna-ograda-smanjiti-broj-migranata-u-madjarskoj.html>,)

Словенија предузима од почетка мигрантске кризе веома ригорозне мере за појачавање контроле своје границе, пре свега према Хрватској. Иако је копнена рута мигрантског притиска на Балкану након пролећа 2016. значајно смањила свој интензитет, у јуну 2018. словеначка влада констатује пораст фреквенције руте која од Албаније, Црне Горе, БиХ, јадранским смером иде ка Хрватској и Словенији. Још у 2017 години, Словенија је констатовала повећање нелегалних миграната пореклом са Блиског и Средњег истока (нарочито из Агнаистана), а ти трендови се настављају и у 2018. години. (<https://direktno.hr/eu-i-svijet/eu/broj-ilegalnih-migranata-ucetvorostrucen-sloveniji-najvise-ih-vraceno-hrvatsku-125350/>)

Миграторни притисак и демографска структура земаља Балкана

Пад наталитета и при томе још и негативан мигрантски биланс је главна одлика земаља у транзицији, укључујући и оне које су на Балкану. Иван Пајовић наводи да су поред тога земље Балкана (укључујући и Мађарску) додатно мотивисане за одбојан став према мигрантском притиску, јер имају историјско негативно искуство са Отоманском империјом. (Ivan Pažović 2017, 290) С друге стране, посебно земље Вишеградске групе инсистирају на очувању културног и етничког идентитета, а немају ни посебних потреба за радном снагом због слабости својих економија. Такође постоји и страх од измене демографске структуре тих земаља, пошто већ имају негативне демографске показатеље. Слична је демографска ситуација у већини транзиционих земаља Балкана, пре свега у Србији, Хрватској, Бугарској, Румунији, Босни и Херцеговини, док су Словенија, Црна Гора, па и Македонија око врло благог раста (Nikolić 2015).

Мигрантски притисак на Балкан може потенцијално бити опасан с аспекта демографске кризе балканских земаља. Претежно благо негативан или нулти природни прираштај (ређе благо позитиван), комбинован с негативним мигрантским билансом (тзв. механичко кретање становништва, однос усељеног и исељеног становништва из земље), за резултат даје демографску осеку у већини балканских земаља, где су делом изузетак само муслиманске заједнице. Укупна демографска слика је веома лоша, посебно у национално сложеним земљама где живи и муслиманско становништво, које има виши природни прираштај од хришћанског (посебно у Македонији, али и у Црној Гори, Босни и Херцеговини – Федерацији БиХ, Србији и др.). Чланице ЕУ, попут Бугарске и Румуније, имају посебно висок миграциони одлив становништва према развијеним земљама ЕУ.

Демографске прогнозе ОУН [United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division 2017], указују на реалну могућност даљег значајног опадања популације великог броја земаља или региона, укључив и источноевропске земље, до 2050. године.⁶ За неке балканске земље дате су још драстичније прогнозе: данас становништво Бугарске броји око 7,15 милиона, а за следеће три деценије оно се по садашњим трендовима може смањити на свега 5,15 милиона, или чак за 27,9%! За Србију су по различитим пројекцијама могућности даљег смањења популације и до 20%. Србија посебно има лош демографски показатељ, чему треба додати и специфичност да је на њеном јужном правцу (Бошњаци, односно Муслимани у делу Рашке области, и Албанци на самом југу), односно југозападу, које имају висок природни прираштај, у њима је број рођених у односу на умрле већи два до четири пута (Anđelković & Nedeljković 2017). Следећи важан ограничавајући фактор за Србију је чињеница да се она граничи с низом муслиманских народа и муслиманских

⁶ Fifty-one countries or areas are projected to undergo a reduction in population size between 2017 and 2050. For ten countries or areas, populations are expected to decrease by more than 15 per cent by 2050: Bulgaria, Croatia, Latvia, Lithuania, Poland, the Republic of Moldova, Romania, Serbia, Ukraine and the United States Virgin Islands.

енклава (Федерација БиХ, АП Косово и Метохија, Албанија, муслимани у Рашкој области и др), док у исто време Турска има и повећава свој утицај на овим просторима. Како мигранти улазе у Србију с југа, и заустављају се у Прешеву, Бујановцу, дакле у областима где је албанска популација бројна, и где већ постоје сепаратистичке тенденције и међунационалне тензије, то би могло да допринесе дестабилизацији земље. Стационарање у Србији већег броја муслиманских избеглица у том смислу могло би да угрози безбедност земље, имајући у виду наведене разлоге: лоша демографска слика, с природним и механичким одливом и смањењем популације, старење становништва, постојање муслиманских мањина и суседа, сепаратистичке тенденције и нерешена територијална питања, те експанзија и утицај Турске на делу Балкана. Стога је Србија у ситуацији да се опрезно односи према даљем пријему избеглица и миграната, односно да тај процес не доводи у питање у целини, већ да обраћа пажњу на сопствене капацитете. Посебно што се може претпоставити да се, због политике условљавања из ЕУ и неотпорности на притиске политичког и делом друштвеног естабилишмента, који је на власти у Србији, могу очекивати попуштања на рачун националног и државног интереса и у овом домену (Petrović 2016). У том правцу приметно је суптилно наметање Србији, Македонији и осталим земљама Балкана могућности да се макар део миграната трајно интегрише у њихова друштва од стране ЕУ и атлантистичких центара моћи. (<https://beta.rs/vesti/drustvo-migranti/85809-opstine-srbije-i-makedonije-razgovarale-o-integraciji-migranata-uz-podrsku-eu>)

Закључак

Земље Југоисточне Европе, а то се пре свега односи на бивше социјалистичке државе које су у транзицији, налазе се у процесу изградње новог националног идентитета. У том правцу то су још увек не довршени процеси, имајући у виду потресе на простору бивше СФРЈ, формирање нових држава и утицаја великих сила, доминантног процеса неолиберализма и успостављање монополарног светског поретка од почетка деведесетих година. Са друге стране последице транзиције, противречности које су се развиле у овим друштвима, крах неолиберализма у економско-социјалној форми, стварају нови простор за преиспитивање идентитета и чак доминантних вредности којима су тежила ова друштва у последње две и по деценије. Сва ова друштва углавном доживљавају демографску кризу која је вишеструка: готово листом негативан природни прираштај, плус негативан миграторни биланс, што се односи практично на све земље Источне и Југоисточне Европе у транзицији. Криза ауторитета Европске уније, паралелно са напред наведеним процесима, даје погодно тле за преовлађујуће негативан став популације ових земаља према мигрантском притиску са Блиског и Средњег истока, Северне и Субсахарске Африке који су запљуснули Европу протеклих година, али уопште и према свим миграцијама са ових подручја које су у перспективи из различитих разлога и повода. Србија има и додатне мотиве у том правцу: изостанак чланства у ЕУ, након дугог низа

година испуњавања различитих услова на Еу путу; маћехински однос водећих атлантских сила, па и саме ЕУ према есенцијалним српским интересима; геополитички положај изложености са југа притиску Балканске копнене руте мигрантског притиска, и са друге стране делом муслиманско окружење на свом јужном и југозападном правцу, али и муслиманске заједнице у појединим регијама Србије; Важан фактор у односу према приливу муслиманских избеглица има и Отоманско историјско наслеђе, те пораст утицаја Турске на балканским просторима последњих година.

Литература:

1. Anđelković, Petar, M. I Radica. M. Nedeljković. "Migracije u Srbiji, od ognjišta koji gasnu—do regiona koji gasnu?" ,tematski zbornik *Društveno političke I ekonomske implikacije procesa migracija*, Niš: Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment Konstantin Veliki, Beograd: Univerzitet Nikola Tesla, Niš, str. 189–199.
2. Azil, <http://www.unhcr.rs/dokumenti/statistike/azil.html>(приступљено 27 маја 2018)
3. Bobić, Mirjana i Marija Babović, „Међународне миграције у Србији – стање и политике“, *Sociologija*, 55(2), str. 209-228.
4. Bulgaria and the Migrant Crisis in Numbers. (2017).January 16, 2017, Monday.<http://www.novinite.com/articles/178377/Bulgaria+and+the+Migrant+Crisis+in+Numbers>(приступљено: 22 маја 2018)
5. Despotović, Ljubiša. 2016. "Geopolitički i demografski aspekti aktuelne migrantske krize, *Kulturapolisa*, 13(31), str. 11–28.
6. Despotović Ljubiša, Kuzmanović Nebojša, «Idejni aspekti duhovne krize hrišćanstva, religijski kontekst migrantske krize i identitetske posledice po evropske nacije», *Kultura polisa*, posebno izdanje: *Kultura bezbednosti, migrantske krize, stanje, perspektive, rizici*, br. 2, 2017, str. 57-66,
7. Gajić, Aleksandar Saša. 2016. «Geopolitika sirijskih migracija i EU», *Kultura polisa*, 13 (29), str. 77–93. /Gajić, Aleksandar Saša. Geopolitics of Syrian Migration and EU, *The Culture of Polis*, 13(29), str. 77–93. In Serbian./
8. Guild, Elspeth; Cathryn Costello, MadelineGarlick and Violeta Moreno-Lax. „The 2015 Refugee Crisis in the European Union“, CEPS Policy Brief, No. 332, September 2015.
9. Heller, Charles&Antoine Pécoud (2018). Counting migrants’ deaths at the border: From civil society counter-statistics to (inter)governmental recuperation, IMIn Working Paper Series, Paper 143.
10. Immigration by citizenship. 2017. Eurostat, Statistics Explained. [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Immigration_by_citizenship_2015_\(1\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Immigration_by_citizenship_2015_(1).png)(приступљено: 15 маја 2018)
11. IOM. 2017. Migration Flows to Europe 2017 Overview. http://migration.iom.int/docs/2017_Overview_Arrivals_to_Europe.pdf(приступљено: 18. маја 2018)
12. Knežević, Miloš. 2016. Migrantska kriza u fokusu demopolitike, *Nacionalni interes*, 12(1), str. 103-146.
13. Kokorić, Milan. 2015. „Evropa protiv избеглица i migranata: Tvrdava blagostanja ili sebičnosti?“ ,*Biznisifinansije*, broj 118/119, jul/avgust 2015. <http://bif.rs/2015/08/evropa-protiv-izbeglica-i-migranata-tvrdava-blagostanja-ili-sebicnosti/> /Europe AgainstRefuge-

- es and Migrants: Welfare Castle or Selfishness?, *Biznis& Finance*, № 118/119, jul/avgust 2015. In Serbian./ (приступљено: 18 маја 2018)
14. Komazec, Slobodan. 2017. *Stvaranje i razmah uvozno zavisne privrede*, Zemun: Asterix i Obelix.
 15. Komazec, Slobodan i Krunislav Sovtić. 2017. *Budžetski lavirinti u smanjenju deficit i javnog duga, prisilna štednja i ograničavanje domaće proizvodnje*, Zemun: Asterix i Obelix.
 16. Komesarijat za izbeglice i migrante. 2018. Profili centara Republika Srbija. Opšti pregled. www.kirs.gov.rs/ /Commisariat for Refugees and Migration. 2018. Center Profiles of the Republic of Serbia. In Serbian./ (приступљено: 24 маја 2018)
 17. Kovač, Mitar. 2017. Migrantska kriza, kao bezbednosna pretnja Republici Srbiji, *Fond-strateške kulture*, 29. januar 2017. <http://www.fksrb.ru/fond-strateške-kulture/politika/migrantska-kriza-kao-bezbednosna-pretnja-republici-srbiji/>
 18. Nikolić, Goran. „Šta nam zapravo pokazuju demografske projekcije UN?“, sreda, 9. septembar 2015, <http://www.nspm.rs/kuda-ide-srbija/sta-nam-zapravo-pokazuju-demografske-projekcije-un.html?alphabet=l>
 19. Nielsen, Nikolaj. „Few migrants returned to Turkey under 2016 deal, *EU Observer*, Brussels, February 12, 2018, <https://euobserver.com/migration/140944> (приступљено: 21 маја 2018)
 20. Pajović, Ivan. 2017. Evropska migrantska kriza, demografske i ekonomske posledice, tematski zbornik *Društenopolitičke i ekonomske implikacije procesa migracija*, Niš: Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment Konstantin Veliki, Beograd, Univerzitet Nikola Tesla, Niš, str. 281–298.
 21. Petrović Dragan, Bukvić Rajko, „Migrantski problem 2014-2017 u Evropi: Mediteranska i Balkanska ruta“, *Društveno-političke i ekonomske implikacije procesa migracija*, Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment Konstantin veliki, Niš, Univerzitet Union Nikola Tesla, Beograd, Niš, 2017, str. 81-94;
 22. Petrović, Dragan. 2016. Migrantsko-izbeglička kriza (sa prostora Bliskog istoka i Severne Afrike) i Evropa 2015-2016, *Međunarodna politika*, br. 1162-1163, april-septembar, str. 5-19./
 23. Петровић Драган Р., Буквич Райко М., Пайовић Иван С., „Мир и Балкани в многополярности“, Трансформация международных отношений в XX веке вызовы перспективы (материјали међународной научно-практической конференции), Дипломатическая академия МИД Роосии, Москва, 2018, стр. 43-50.
 24. Radivojša, Branislav. 2015. Stanovništvo Evrope 25 godina posle pada Berlinskog zida – na istoku 30 miliona dece manje, *Nova srpska politička misao*, utorak, 10. februar 2015. <http://www.nspm.rs/prenosimo/stanovnistvo-evrope-25-godina-posle-pada-berlinskog-zida-na-istoku-evrope-30-miliona-dece-manje.html?alphabet=l>
 25. Risk Analysis for 2016. 2016. Warsaw: Frontex.
 26. Risk Analysis for 2017. 2017. Warsaw: Frontex.
 27. Sabbati, Giulio & Joanna Apar. 2017. Recent migration flows to the EU, European Parliamentary Research Service, December 2017.
 28. Stepić, Milorad. 2016. Geopolitički aspekti emigracione erupcije iz bliskoistočne, „Velike pukotine“, *Nacionalni interes*, 12 (1), str. 19–41. /Stepić, Milorad. Geopolitical Aspects of Emigration Eruption from the Middle East 'Broad Gap', *National Interest*, 12 (1), pp. 19–41. In Serbian./
 29. Царёва, Елена Юрьевна, «Миграционная политика Европейского союза», *Обозреватель* бр. 3, 2014. стр. 40–48.
 30. Van Selm, Joanne. 2016. „Are asylum and immigration really a European Union issue?“ *Forced Migration Review*, 51, pp. 60-62.

31. Veebel, Viljar & Raul Marcus. 2015. Europe Refugee Crisis in 2015, and Security Threats from the Baltic Perspective, *Journal of Politics and Law*, 8 (4), pp. 254-262.
32. UNHCR Global Report 2016.2017. Geneva: UNHCR.
33. UNHCR Statistics. The World in Numbers. 2018. <http://popstats.unhcr.org/en/overview>
34. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. 2017. World Population Prospects. The 2017 Revision. Key Findings and Advance Tables. Working Paper No. ESA/P/WP/248.

BALKANS AND THE MIGRANT CRISIS - DEEPENING THE RISK OF THE CONFLICT INCREASE

Summary: In this paper the contemporary geopolitical situation in the Balkans at a time when the world is in the process of transition of the world order toward multipolarism is analyzed. In this direction in the Balkans were also noticed the elements of that process. In addition to the obvious dominance of the US and Atlanticist centers of power, as well as the European Union, the impact primarily of Russia and China is growing, while the Turkey is increasingly profiled as a separate regional power. The pressure of Muslim migrants from Near and Middle East, and North and sub-Saharan Africa, particularly its Balkan route is geographically taking place through Turkey. Turkey, as a regional power with special pretensions towards the Balkans, has the most interest in the spread of Islamic influence in this region. Hence, it would be very dangerous to pull in Turkey on the side in the Balkan relations, because at the same time it has geopolitical motives and interests that are often opposite to the interests of the Balkan countries of Christian identity, referring specifically to the Serbian factor. Serbian factor is further threatened by the potential influx of Muslim immigrants because it has borders and controversial points and even conflicting relations with Muslim neighbors (Albanians, Bosnians). In that direction, for Serbian interests is desirable the further influence primarily of the impact of Russia and China, as well as those European countries that have traditional and potentially good relations with Serbs, such as France, Italy, Spain and others. It is particularly important to reach a consensus of strategic interests, including also the migrant problem, with the neighboring friendly and related countries such as Greece, Macedonia, Romania, Montenegro, Republic of Srpska (BH), Bulgaria, then Hungary and others.

Key words: religious and confessional identities in the Balkans; migrant pressure; Turkey and the Balkans; Serbian interest; Great Powers and the Balkans; toward the multipolarism of the world order